

ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

УДК 336.143.2

РОЛЬ ЕКОНОМІЧНОГО ТА РЕСУРСНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕНЬ БЮДЖЕТНОГО МЕХАНІЗМУ У СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ

THE ROLE OF ECONOMIC AND RESOURCE PROVISION OF THE BUDGET MECHANISM FOR THE SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE STATE

Баєтул Г.П.

викладач,

Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

У статті розглянуто суть та роль економічного та ресурсного забезпечення. Визначено та проаналізовано індикатори науково-технічного розвитку держави. Економічний і соціальний розвиток будь-якої країни багато в чому залежить від наукового потенціалу. Важливу роль відіграє також економічне забезпечення. Воно передбачає фінансування заходів для виконання завдань і функцій, покладених на державні та місцеві органи влади.

Ключові слова: бюджетна політика, ресурси, трудові ресурси, децентралізація, територіальні громади.

В статье рассмотрены суть и роль экономического и ресурсного обеспечения. Определены и проанализированы индикаторы научно-технического развития государства. Экономическое и социальное развитие любой страны во многом зависит от научного потенциала. Важную роль играет также экономическое обеспечение. Оно предусматривает финансирование мероприятий для выполнения задач и функций, возложенных на государственные и местные органы власти.

Ключевые слова: бюджетная политика, ресурсы, трудовые ресурсы, децентрализация, территориальные общины.

The article examines the essence and role of economic and resource support. The indicators of scientific and technological development of the state are determined and analyzed. The economic and social development of any country largely depends on the scientific potential. An important role is played by economic support. This involves funding tasks and functions performed by state and local authorities.

Keywords: fiscal policy, resources, labor resources, decentralization, territorial communities.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Трансформаційні процеси в Україні диктують необхідність формування такої бюджетної політики, яка би сприяла соціально-економічному розвитку нації. Виконання державою її функцій залежить від рівня їх фінансування та ефективності використання виділених коштів. Вкрай важливим є питання щодо ресурсного та економічного забезпечення бюджетного процесу, оскільки від ефективності його функціонування залежить соціальний та економічний розвиток суспільства.

Здатність органів державної влади вирішувати соціально-економічні проблеми значною мірою залежить від наявності стійких надходжень до бюджетів різних рівнів.

Питання економічного та ресурсного забезпечення органів державної влади та органів місцевого самоврядування є досить актуальним, оскільки проблема формування доходів бюджетів і їх використання зростає у зв'язку із проведенням децентралізації. Нині в Україні нарізла необхідність фінансової децентралізації для ефективнішого задоволення потреб населення в кожному регіоні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання цієї проблеми

і на які спирається автор. Питанню формування ресурсного та економічного забезпечення бюджетного механізму соціально-економічного розвитку держави присвячені праці багатьох вітчизняних науковців, зокрема М.М. Артуса, О.Д. Василика, Л.А. Дробозіної, Л.О. Лігоненко, В.М. Опаріна, К.В. Павлюка, О.Р. Романенко, М.І. Савлука та інших.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Незважаючи на значний обсяг проведених досліджень, деякі питання залишаються невисвітленими. Зокрема, не повною мірою розглянуто роль економічно-ресурсного забезпечення у підвищенні фінансової незалежності територіальних громад.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Метою статті є дослідження складників ресурсного та економічного забезпечення бюджетного механізму та визначення їх ролі у соціально-економічному розвитку суспільства.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Сталий розвиток та соціально-економічне піднесення держави можливе за умови ефективної реалізації бюджетної політики. При цьому необхідно забезпечити взаємозв'язок між її організаційним, законодавчим, інформаційним, економічним та ресурсним забезпеченням.

Забезпечення соціального та економічного розвитку суспільства неможливе без мобілізації всіх можливих ресурсів.

Серед факторів, які впливають на бюджетну політику держави, чільне місце належить ресурсам. До складу ресурсного забезпечення входять інформаційні, інструментальні, нормативні, методичні, організаційні, фінансові компоненти. Реалізація завдань, покладених на органи влади, значною мірою залежить від наявних фінансових ресурсів, резервів та благ.

Під час формування бюджетної політики необхідно враховувати якість та доступ до наявних ресурсів. Недостатнє врахування ролі ресурсів

може гальмувати соціально-економічний розвиток. Переоцінка ресурсів також може привести до негативних результатів, а саме спричинити нерівномірний розвиток різних сфер економіки. Це зумовлює потребу в оптимізації їх використання.

Визначення ефективності використання ресурсів суб'єктами господарювання та органами влади дещо відрізняється. Якщо у першому варіанті досить порівняти результативні показники господарської діяльності та обсягу витрачених ресурсів, то другий враховує також соціально-культурні та політичні результати. Варто пам'ятати, що ресурси можуть мати різні форми. За об'єктивним характером вони проявляються як природні, економічні, демографічні ресурси, а за суб'єктивним характером – як владні, кадрові, інформаційні.

Особливе місце в системі ресурсного забезпечення бюджетного механізму соціально-економічного розвитку держави належить населенню, яке має прямий вплив на соціально-економічний розвиток території.

До останнього часу в науковій літературі і публіцистиці зазвичай використовувалося і використовується поняття «науково-технічний потенціал», пов'язане з науково-технічною революцією ХХ ст., і це стосується засобів виробництва і технологічних процесів. Сьогодні ця революція набула якісно нових рис, що дають змогу говорити про інформаційну революцію [1].

Одним із важливих ресурсів кожної держави є наукові кадри та наукові розробки. Сприяння їх розвитку дає можливість підвищувати соціальний та економічний добробут суспільства.

Індикаторами оцінки науково-інформаційного розвитку суспільства є питома вага наукових працівників у складі економічно активного населення; загальний обсяг витрат на виконання наукових робіт, у тому числі за рахунок коштів державного бюджету та приватного сектору, та ін. Розглянемо науково-технічний розвиток України як складник ресурсного забезпечення (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка показників науково-технічного розвитку України

Показник	2014	2015	2016	Абсолютне відхилення	
				2015 р. проти 2014 р.	2016 р. проти 2015 р.
Загальний обсяг витрат на виконання наукових досліджень і розробок (далі – НДР) власними силами організацій, млн. грн.	10 950,7	12 223,16	11 530,7	1272,46	-692,46
Частка фінансування витрат на виконання НДР за рахунок державного бюджету, %	39,6	35,6	32,1	-4	-3,5
Частка витрат на виконання НДР у ВВП, %	0,6	0,55	0,48	-0,05	-0,07
Кількість працівників, задіяних у виконанні наукових досліджень і розробок	109636	101652	97912	-7984	-3740

Як бачимо, в Україні протягом останніх років спостерігається скорочення фінансування наукових проектів. Частка витрат на виконання НДР у ВВП країни мала тенденцію до скорочення і в 2016 році досягнула позначки 0,48%, тоді як прийнятне значення такого показника для країн G7 коливається на рівні 2%.

В умовах економічної кризи у нашій державі українська наука зазнала великих втрат внаслідок від'їзду за кордон багатьох висококваліфікованих наукових працівників через незадовільне фінансове забезпечення наукових досліджень, низьку оплату праці тощо [2].

Протягом 2014-2016 років частка науковців серед зайнятого населення України скорочується і сягає 0,49%, тоді як у Фінляндії вона становить 5,5%, у Данії – 2,99%, Ісландії – 2,96%, Туреччині – 0,68%, Швеції – 3,41%, Німеччині – 2,92%, Австрії – 2,84%, Словенії – 2,80%, Франції – 2,26%, Бельгії – 2,24%, Естонії – 2,18%, Нідерландах – 2,16% [3].

Значною проблемою залишається виїзд учених за кордон. За рівнем економічних втрат у майбутньому для країни це перевищує навіть проблему вивезення сировини та капіталу. Для працівників наукової сфери не створено дієвих стимулів для інноваційної діяльності, а механізм захисту інтелектуальної власності на законодавчому рівні недостатньо врегульований.

Не варто забувати, що в умовах ринкових відносин країна, яка сприяє науково-технічному прогресу, досягає вищого рівня соціально-економічного розвитку, оскільки наукові кадри та наукові розробки є одним із найважливіших ресурсів будь-якої держави.

Не менш важлива роль належить економічному забезпеченню бюджетного механізму, яке можна визначити як сукупність економічних відносин із приводу формування та розподілу валового внутрішнього продукту держави з метою порівняння доходів та видатків та визначення ефективності реалізації бюджетної політики. Варто врахувати, що ефективність економічного забезпечення значною мірою залежить від рівня розвитку організаційного.

Успішна взаємодія зазначених складників перебуває у площині оптимального розподілу функцій між органами державної влади

і місцевого самоврядування та забезпечення їх відповідними ресурсами у межах наданих повноважень. Хоча процедура децентралізації в останній період набрала значних обертів, проте чимало територіальних громад відчувають нестачу фінансових ресурсів для свого нормального функціонування та забезпечення соціального розвитку своїх громадян. Сума власних джерел місцевих бюджетів є недостатньою для фінансування всіх витрат. Так, протягом останніх років частка доходів місцевих бюджетів зросла на 19%, тоді як обсяг трансфертів до місцевих бюджетів збільшився на 33,2%. Завдяки новій системі бюджетного вирівнювання 10,2% місцевих бюджетів стали повністю збалансованими.

У межах проведення децентралізації було запроваджено практику надання цільових субвенцій з державного бюджету для виконання найважливіших державних функцій, таких як фінансування освіти та охорони здоров'я, а також підвищення ефективності бюджетних коштів та досягнення цільових результатів [4].

Проте держбюджет не забезпечує 100-відсоткове фінансування делегованих місцевому самоврядуванню повноважень. Так, в обсязі медичної субвенції планується врахувати видатки окремих державних програм, що зменшить фінансування програм, спрямованих на забезпечення нагальних потреб охорони здоров'я місцевого значення.

Міністерством фінансів запропоновано за рахунок освітньої субвенції фінансувати заробітну плату тільки педагогічному персоналу, який становить лише 75% від кількості працівників закладів освіти на місцевому рівні. Тому органи місцевого самоврядування будуть змушені відволікати власні ресурси для забезпечення належного фінансування делегованих повноважень у цих сферах.

Порівнюючи податкову та трансфертну реформи, варто зазначити, що результати першої є позитивними, проте наслідки другої є позитивними тільки для економічно сильних територій.

Обидві реформи повинні відбуватися паралельно і не можуть бути здійснені в різний час. При цьому варто пам'ятати, що більшість регіонів України є дотаційними, тому місцеві органи влади не готові до фінансового самозабезпе-

Таблиця 2

Зв'язок між організаційними функціями до виконання повноважень органів місцевого самоврядування та джерелами їх фінансування [5]

Організаційні підходи	Джерела фінансування	
	Власні фінансові ресурси	Фінансові ресурси держбюджету, у тому числі трансферти
Агентські функції	Обмежене використання	Цільові трансферти
Обмежені агентські функції	Спільне фінансування (в частині капітальних інвестицій)	Цільові трансферти, фінансування в межах подолання диспропорцій розвитку регіону
Дискреційні функції	Виключне фінансування	Додаткове фінансування в межах фінансового вирівнювання

чення. Тому перед місцевим самоврядуванням поставлено завдання створити чи відновити наявні джерела існування – надходження та доходи місцевих бюджетів, які спроможна забезпечити лише реальна економіка. Тобто передача фінансових ресурсів на місця дала можливість об'єднувати територіальні громади.

У забезпеченні ефективного функціонування бюджетного механізму важливу роль відіграє взаємодія організаційного та економічного забезпечення. У практичній діяльності вони невіддільні одне від одного (табл. 2).

Організація виконання делегованих органам місцевого самоврядування повноважень на надання суспільних послуг здійснюється через агентські функції. Проведення видатків, визначених державними соціальними стандартами, фінансування державних соціальних програм унеможлиблює втручання органів місцевого самоврядування у фінансування зазначених програм та зумовлює виконання ними винятково агентських функцій.

Як уже згадувалося, одним із компонентів ресурсного забезпечення, за допомогою якого можна підвищити соціально-економічний розвиток суспільства, є науковий потенціал держави. Частка витрат на науково-дослідні роботи у ВВП мають тенденцію до скорочення. Тому перед державою поставлено завдання збільшити фінансування науки. До цього часу у системі вищої освіти так і не запроваджено базове фінансування наукових досліджень. У зв'язку із процесами децентралізації загострилися правові проблеми з фінансуванням закладів освіти на місцевому рівні.

Так, у 2017 році за рахунок коштів місцевих бюджетів було профінансовано професійно-технічні заклади освіти лише в частині заробітної плати педагогічного складу.

У 2016 році проведений міжнародний аудит національної системи досліджень та інновацій. Представники Європейської комісії конста-

тували високий рівень наукових досліджень та досягнень в Україні, особливо академічної науки. Головним недоліком державної політики у науковій та науково-технічній діяльності визнано низький рівень її фінансового забезпечення. Міжнародні експерти наголошують на необхідності своєчасної імплементації Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» та виходу на обсяги фінансування науки, які визначені Законом [6].

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. У сучасних економічних умовах функціонування держави, які характеризуються економічною нестабільністю, динамічністю розвитку, загостренням конкуренції, розвитком інформаційних і комунікативних технологій, найважливішим напрямом підвищення ефективності стратегічного управління економікою держави є ефективно побудований бюджетний механізм. Це зумовлює необхідність якісного формування економічного та ресурсного забезпечення, на основі яких органи влади зможуть оптимізувати темпи проведення змін.

За результатами аналізу можна виокремити такі проблеми ресурсного та економічного забезпечення бюджетного механізму соціально-економічного розвитку суспільства, як:

- 1) значне скорочення чисельності працівників у науковій та науково-технічній сферах, спричинене відтоком молодих науковців;
- 2) запровадження режиму неповної зайнятості наукових працівників;
- 3) скорочення фінансування НДР за рахунок державних коштів;
- 4) недостатня фінансова база деяких територіальних громад для виконання делегованих державою функцій.

Тому для ефективного функціонування органів місцевого самоврядування на засадах фіскальної децентралізації місцева влада повинна мати достатні фінансові ресурси.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Мироненко М.Ю. Ресурсний потенціал соціально-економічного розвитку регіону / Мироненко М.Ю. // Національна академія державного управління при Президентові України м. Київ. – 2012. – С. 18-27.
2. Андрейчиков О.О. Аналіз значення інтелектуального капіталу в сучасному світі / О.О. Андрейчиков // Системи обробки інформації. – № 5. – Харків. – 2010. – 283 с.
3. Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Про стан та законодавче забезпечення розвитку науки та науково-технічної сфери держави» від 11.02.2015 р. № 182-VIII – Голос України, офіційне видання від 26.02.2015 р. № 35.
4. Офіційний сайт Національного інституту стратегічних досліджень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/2242/>
5. . Steffensen J. Introduction to the Principles for Design of Intergovernmental Fiscal Transfer Systems – an international comparison of allocation criteria/ J. Steffensen. – November. – 2005. – 49 p * Складено за Jesper Steffensen "Introduction to the Principles for Design of Intergovernmental Fiscal Transfer Systems – an international comparison of allocation criteria". – November, 2005. – 49 p.
6. Інформація щодо фінансування освіти і науки в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zet.in.ua>